

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رسالت حوزه علمیه خواهران در تحقق اخلاق و معنویت در جامعه

جشنواره رشد دهم

مدرسه علمیه فاطمیه محلات

استاد راهنما: فاطمه سادات موسوی

نویسندگان: خانم اکرم صفرزاده - خانم پری کرمی

چکیده

خواهران طلبه الگوهای اخلاقی و معنوی جامعه می باشند و رسالت آنها در گسترش اخلاق و معنویت در جامعه حائز اهمیت است. شناخت اخلاق در تقویت فضائل اخلاقی و دوری از رذائل و مهذب شدن در درجه اول اهمیت قرار دارد. مقام معظم رهبری در بسیاری از سخنانشان به معنویت و اخلاق پرداخته اند و آن را جهت دهنده ی همه ی حرکتها و فعالیت های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه می دانند. و برگسترش اخلاق و معنویت در جامعه تاکید دارند. در دنیایی که با بحران در موضوع زن مواجه است. بهبود الگوهای جامعه، امیدبخشی و دادن نقش های خلاق و کنش گر به زنان در نهادهای گوناگون اجتماعی وظیفه مهمی است که باید خواهران به خصوص در حوزه های علمی به دوش کشند.

کلمات کلیدی:

-اخلاق و معنویت -حوزه خواهران-رسالت

مقدمه

اخلاق و معنویت در هر جامعه ای به خصوص جامعه دینی از جایگاه ویژه ای برخوردار است اخلاق و دین ریشه در فطرت انسان ها دارد و در طول تاریخ هم پای یکدیگر حضوری مستمر در زندگی بشر داشته اند حوزه های علمی از بدو تاسیس تا کنون رهبری دینی جامعه را بر عهده داشته اند حوزه علمی خواهران با وجود اینکه زمان زیادی از تاسیس آن نمی گذرد اما تاثیرات بسیاری در جامعه داشته است و با توجه به نقش بسیار مهمی که زنان در جامعه بر دوش دارند رسالت مهمی دارد زنان نیمی از جامعه را تشکیل می دهند که بیشتر بار تربیتی در خانواده بر عهده آنان است. مقام معظم رهبری می فرماید «هیچ کس نگوید من تکلیفی ندارم، من مسئولیتی ندارم، همه مسئول هستند. مسئولیت معنایش این نیست که اسلحه ببندیم و بیاییم در خیابان راه برویم بلکه در هر کاری که هستیم احساس مسئولیت کنیم.^۱» در این میان خواهران طلبه الگوهای اخلاقی جامعه نیز می باشند و رسالت آنها در تاثیر اخلاق و معنویت در جامعه بیشتر مشخص می شود در بیانیه گام دوم برگسترش اخلاق و معنویت در جامعه تاکید شده است شناخت

^۱ پناهیان علیرضا. نخستین نشست گفتمانی زن و خانواده در اندیشه رهبر انقلاب. ۹۸/۵/۲۸

اخلاق در تقویت فضائل اخلاقی ودوری از رذائل ومهذب شدن در درجه اول اهمیت قرار دارد. مقام معظم رهبری در قسمتی از بیانیه گام دوم به معنویت و اخلاق پرداخته اند و می گویند: معنویت و اخلاق جهت دهنده ی همه ی حرکتها و فعالیت های فردی واجتماعی ونیاز اصلی جامعه است. بودن آنها محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی بهشت می سازد ونبودن آن حتی با برخورداری مادی جهنم می آفریند. این شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هر چه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می آورد. شناخت اخلاق در تقویت فضائل اخلاقی ودوری از رذائل ومهذب شدن در درجه اول اهمیت قرار دارد اخلاق فردی از آنجا که اخلاق اجتماعی هم از آن ناشی میشود حائز اهمیت است خواهران طلبه هم از نظر فردی وهم اجتماعی وظیفه خطیری دارند و باید هر چه بیشتر در تهذیب خود کوشا باشند. اکنون در آستانه دهه پنجم انقلاب اسلامی، زمان آن است که زنان علاوه بر ادامه حضور فعال در عرصه جامعه، به سمت الگوسازی جهانی حرکت کنند

سوال اصلی : رسالت حوزه علمیه خواهران در تحقق اخلاق ومعنویت چیست ؟

سوال فرعی: اخلاق ومعنویت در جامعه چطور پیشرفت می کند

فرضیه: اخلاق فردی رابطه جدانشدنی با اخلاق اجتماعی دارد و انقلاب اسلامی در افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق سهمی به سزا داشته است و در بیانیه گام به این مهم اشاره شده است و خودسازی و خودباوری مثبت که از اخلاق فردی است بر تهذیب طلاب و نقش آنها در اجتماع اثر مستقیم دارد

پیشینه:

در موضوع اخلاق کتب ومقالات زیادی نوشته شده اما در مورد رسالت خواهران طلبه در تحقق اخلاق ومعنویت باتوجه به بیانیه گام دوم مقاله ای دیده نشده است. در ارتباط با الگوی سوم زنان، تنها پیشینه پژوهشی، کتاب «الگوی سوم، الگوی رفتاری زن و خانواده و جامعه»^۱ به بررسی الگوی رفتاری زن در خانواده پرداخته است.

اهداف: شناخت رسالت حوزه علمیه خواهران در به بار نشستن اخلاق رشد وبالندگی افراد و به خصوص جوانان موثر است. از اهداف انقلاب اسلامی که در بیانیه گام دوم هم بیان گردیده افزایش معنویت و اخلاق در فضای جامعه بوده است تربیت افراد مهذب و خودساخته که امید است با خودباوری مثبت محقق گردد از وظایف حوزه علمیه خواهران است.

^۱ هدایت نیا، فرج الله، الگوی سوم، نشر سازمان بسیج جامعه زنان، ۱۳۹۷

معناشناسی اخلاق و معنویت

خلیقه به معنی خلق و سرشت است.^۱ در معجم مقایس اللغة آمده است:

خاء و لام وقاف دو معنای اصلی دارد: اولی به معنای اندازه گیری چیزی و دومی به معنای نرمی و صافی یک چیز در اولی عرب می گوید «خلقت الادیم» یعنی چرم را اندازه گیری کردم. خُلُق که به معنی سجه است نیز از همین معناست. زیرا صاحبش را با آن سجه و صفت می سنجند و فلان خلیق بکذا یعنی فلانی متصف به آن صفت است. و در معنی دوم می گویند «صخره خلقاء» یعنی سنگ صاف، این واژه در این اصل به معنای تساوی، اعتدال و کهنه شدن هم استعمال می شود.^۲

راغب اصل این واژه را اندازه گیری و نظم مستقیم و استوار در امور می داند؛ او این لغت را هم به معنای ابداع و نوآفرینی بدون سابقه وجودی و نمونه قبلی می داند، مثل آیه (خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ) که به معنای آیه (بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ)^۳ و هم به معنای ایجاد و پیدایش چیزی به کار گرفته است.^۴

مصطفوی در التحقیق می گوید:

این واژه یک معنای اصلی دارد و آن ایجاد چیزی به کیفیت مخصوص که بر طبق اراده و حکمت خدای متعال انجام می شود و این معنا در تمام موارد استعمال این لغت قابل ملاحظه است. بنابر این مفهوم اندازه گیری و تقدیر، نرمی و صافی، سرشت، بهره و تساوی از مصادیق اصل واژه نیست بلکه به سبب اینکه این ایجاد و پیدایش به شکل معینی تحقق یافته، این معانی را گفته اند: و اگر در این معانی استفاده شود، برای تاکید با مبالغه یا نکته ای دیگر است.

خُلُق همانند کلمه شُغْل به معنای آنچه انجام می شود، بنابراین خُلُق به معنای آنچه ایجاد می شود از سرشت یا سجه که در صفات درونی استعمال می شود.^۵

اخلاق در اصطلاح

اخلاق در میان علمای اسلامی عبارت است از: «صفات و ویژگی های نفس که موجب می شوند کارهایی متناسب با آن صفات، به طور خود جوش و بدون نیاز به تفکر و تأمل، از انسان صادر شود»^۶ راغب خلق را معنای اصطلاحی می کند؛ زیرا او خُلُق و خُلُق را در اصل یکی می داند و می گوید: امّا

^۱ . فراهیدی، العین ، ج ۴ ، ص ۱۵۱

^۲ . (ابن فارس ، معجم مقایس اللغة ، ۴۰۴ ق ، ج ۲ ، ص ۲۱۳)

^۳ . بقره ۱۱۷

^۴ . راغب، مفردات، ص ۲۹۶

^۵ . (مصطفوی، التحقیق، ۴۲۰ ق ، ج ۳ ص ۱۳۱-۱۲۸)

^۶ . مجلسی، چاپ مکرر سال مختلف (ج ۶۸، ص ۳۷۳، باب ۹۲،

خود را در خود باوری کودک ایفا می کند والدین خود ساخته فرزندان خود ساخته تربیت می کنند و در اینجا نقش مادر بسار تعیین کننده است

و همینطور دوران نوجوانی و جوانی را هم می توان از بهترین دوران خود شناسی و مسیر کمال دانست زیرا هنوز شخصیت انسان شکل کاملی به خود نگرفته است و عادات زشت در او رسوخ کامل نکرده و بازحمت کمتری می توان در جهت تزکیه گام برداشت.

با توجه به تعاریف فوق می توان گفت اخلاق فردی، اجتماعی و خانوادگی در یکدیگر مستقیم یا غیر مستقیم تأثیر گذارند. اخلاق یک طلبه روی دیگر اعضای خانواده تأثیرات مهمی می گذارد به طور مثال اخلاق فردی در اخلاق خانوادگی تأثیر بسزایی دارد قرآن کریم می فرماید:

ای کسانی که ایمان آورده اید خود و خانواده خویش را (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا) از آتشی که هیزم آن انسان ها و سنگهاست نگه دارید^۱.

پیامبر اکرم می فرمایند: «أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ أَخْلَاقًا وَالطُّفْهَمُ بَاهِلُهُ» کاملترین مومنان از جهت ایمان نیکوترین آنان از لحاظ اخلاق و مهربان ترین آنان به خانواده اش می باشد^۲، از مهربانی طلبه نسبت به خانواده این است که آنان را تهذیب و تأدیب نماید همان گونه که در آیه شریفه آمده بود.

رفتار و عمل فردی که درس دین می خواند میتواند الگویی بسیار خوب یا بسیار بد باشد اگر طلبه خود را مذهب نموده باشد الگویی بسیار خوب برای دیگران خواهد بود و اگر خدای نکرده خود را مذهب نکرده باشد الگویی نامناسب خواهد بود و ضررهایی که طلاب غیر مذهب به دین می زنند بسیار است. و همین امر مسوولیت طلبه را بسیار سنگین می نماید.

امکان تغییر در اخلاق

در اخلاق بحثی مطرح می شود با این عنوان که آیا اخلاق قابل تغییر است یا نه؟ آیا اگر ما دارای اخلاق بدی بودیم می توانیم آن را تغییر دهیم و یا اینکه اخلاق بد دیگران را میتوانیم تغییر دهیم و در آنها تأثیر بگذاریم یا نه؟

آیه الله مکارم می گوید: سرنوشت علم اخلاق و همه بحث های اخلاقی و تربیتی به این مسئله بستگی دارد، زیرا اگر اخلاق قابل تغییر نباشد نه تنها علم اخلاق بیهوده خواهد بود بلکه تمام برنامه های انبیاء و کتب آسمانی لغو خواهد بود.

^۱. سوره تحریم آیه ۶

^۲. نهج الفصاحه، علی اکبر میرزایی، ص ۴۱

رهبر انقلاب در بیانیه می فرماید: هر چند دست تطاول تبلیغات مروج فساد و بی بند وباری در طول دوران پهلوی ها به آن ضربه های سخت زده و لجنزاری از آلودگی اخلاقی غربی رابه درون زندگی مردم متوسط وبخصوص جوانان کشانده بود، ولی رویکرد دینی و اخلاقی در جمهوری اسلامی، دل‌های مستعد ونورانی بویژه جوانان را مجذوب کرد و فضا به سود دین و اخلاق دگرگون شد.^۱ با پیروزی انقلاب فضای جامعه به سمت معنویت و اخلاق پیش رفت

آیات و روایات هم شاهی برای ادعاست حدیث معروف «أَنْتِ بُعِثَتْ لِتُتِمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» که پیامبر فرموده اند: من مبعوث شده‌ام برای تکمیل مکارم اخلاق دلیل واضحی بر امکان تغییر صفات اخلاقی است.^۲» (بنابر این اکثر علمای اخلاق نظرشان این است که تغییر اخلاق امکان پذیر است و به قول پیامبر استناد می کنند که فرمودند: «حَسَّنُوا أَخْلَاقَكُمْ اخْلَاقَتَانِ رَا نِيكُوسَايِد.» و اگر اخلاق تغییر پذیر نبود، پند ها و وعده وعیدها و باز خواست از شخص که چرا این کار را کردی بی مورد بود و ما می بینیم خُلق حیوان هم قابل تغییر است تا چه رسد به انسان، ولی افراد در قبول تربیت مختلفند. می توان گفت اخلاق با تلاش قابل تغییر است و می توان با کوشش به فضائل اخلاقی دست یافت. پس بر خواهران طلبه است که کوشا باشند و با اجرای موارد ذکر شده جامعه اسلامی را به کمال معنویت و اخلاق رهنمون شوند.

نتیجه گیری

با توجه به نقش بسیار مهمی که زنان در جامعه بر دوش دارند بیشتر بار تربیتی در خانواده بر عهده آنان است. معنویت و اخلاق جهت دهنده ی همه ی حرکتها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است. اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقیات نیکو است. معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است. با پیروزی انقلاب فضای جامعه به سمت معنویت و اخلاق پیش رفت و در برخی زمان ها مثل دفاع مقدس به اوج رسید، لیکن تقویت و حفظ این فضا در دنیای متحول شونده امروزی که انسانها روز به

^۱ قسمتی از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

^۲ ناصر مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، ص ۳۵-۳۰

روز به سمت دنیا طلبی ولذت جویی و فردگرایی سوق داده می شوند مسئله قابل توجهی است. مهم ترین و اصلی ترین وظیفه در این زمینه را باید متوجه نهاد خانواده به محوریت زنان دانست. خواهران طلبه برای نهادینه کردن معنویت و اخلاق در جامعه نقش مهمی دارند زیرا ویژگی زنان این گونه است که هم خود را و هم محیط پیرامون خود را تحت تاثیر قرار می دهند. ارزش های اخلاقی و معنوی اگرچه در عمق وجود آدمی و به صورت فطری و منطبق با خلقت او در آمیخته و به ودیعه گذاشته شده است، لکن باید با انتخاب و حرکت و تلاش انسان به فعلیت و عینیت در آید. حوزه علمیه خواهران با وجود نقش تبلیغی که در جامعه دارد می تواند با توجه به رهنمود های مقام معظم رهبری در امید بخشی به جامعه و زودودن یاس از آن نقش مهمی را ایفا نماید و با معرفی الگوهای تلاش گر که به قله های کمال رسیده اند رهنمای دیگران باشد و با توجه بیشتر به علم و پژوهش مدرسان نظام اسلامی گردد. طلاب خواهر به وسیله ی خودسازی و خودباوری می توانند الگوی عملی در اخلاق و معنویت باشند و نقش مهمی که در خانواده به عنوان دختر، همسر و مادر ایفا می کنند این زمینه را مهیا می سازد که با توجه به سخنان رهبر معظم انقلاب جامعه ای آرمانی که زمینه ساز ظهور است آماده نمایند. هر اخلاقی با تلاش قابل تغییر است و می توان با کوشش به فضائل اخلاقی دست یافت.

منابع

قران کریم

نهج الفصاحه، علی اکبر میزایی صالحان، پنجم، ۱۳۹۰

۱- آمدی، عبدالواحد تمیمی داری، غررالحکم ودررالكلم

۲- ابن فارس احمد، معجم مقایس اللغة، قم، مکتبه الاعلام الاسلامیه، اول، ج ۲، (۱۴۰۴)

۳- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، الذریعه الی مکارم الشریعه، محقق ابوالیزید العجمی، قاهره

کلیه دارالعلوم

۴-.....المفردات الالفاظ القران، تحقیق صفوان عدنان داودی، قم ذوی القربی، ششم، ۱۴۳۱

عبدالحسین زرکوب، کارنامه اسلام، چاپ سوم، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲ ص ۱۵۵-۱۵۶

بودیار، ژان، جامعه مصرفی، اسطوره ها و ساختارها، ترجمه پیروز ایزدی، نشر ثالث ۱۳۹۰.

مرتضی آقا نهرانی ۱۳۹۲، مقاله خود شناسی کلید بندگی، گلستان قران، ش ۳۰، ص ۶۲

امام خمینی، روح الله، صحیفه امام،

مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار

ایه الله خامنه ای، بیانیه گام دوم انقلاب، بهمن ماه ۱۳۹۸

۶- فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، دوم، قم نشر هجرت، ۱۴۰۹

۹- مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القران، سوم، بیروت، دارالکتب العلمیه ۱۴۲۰ ق

۱۰- نراقی ملا مهدی، جامع السعادات، دارالمتقین ۱۴۳۰

۱۱- نوری مستدرک الوسائل، ج ۱۱

قاسم غنی، تاریخ تصوف در اسلام، ج ۲، چاپ چهارم، تهران، انتشارات زوار، ۱۳۶۶، ص ۶۲-۶۵

هانری کربن، تاریخ فلسفه در اسلام، ترجمه جواد طباطبایی، چاپ اول، تهران، انتشارات

کویر ۱۳۷۳، ص ۲۶۶

محمد باقر مجلسی، چاپ مکرر سال مختلف ج ۶۸، ص ۳۷۳، باب ۹۲،

۱۴- زرکنده، بنول بانو امین اصفهانی، تهران، مدرسه، ۱۳۸۴

۱۵- سادات، محمد علی، اخلاق اسلامی، تهران، ۱۳۸۹

۱۶- جوادی آملی، عبدالله، مبادی اخلاق در قران، قم اسراء ۱۳۷۷

- ۱۹- مدرسی، محمد رضا، فلسفه اخلاق، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۸۷
- ۲۲- مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه امام علی بن ابی طالب، ۱۳۷۹
- ۲۳-.....، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۳
- پناهیان علیرضا. نخستین نشست گفتمانی زن و خانواده در اندیشه رهبر انقلاب. ۹۸/۵/۲۸
- هدایت نیا، فرج الله، الگوی سوم، نشر سازمان بسیج جامعه زنان، ۱۳۹۷